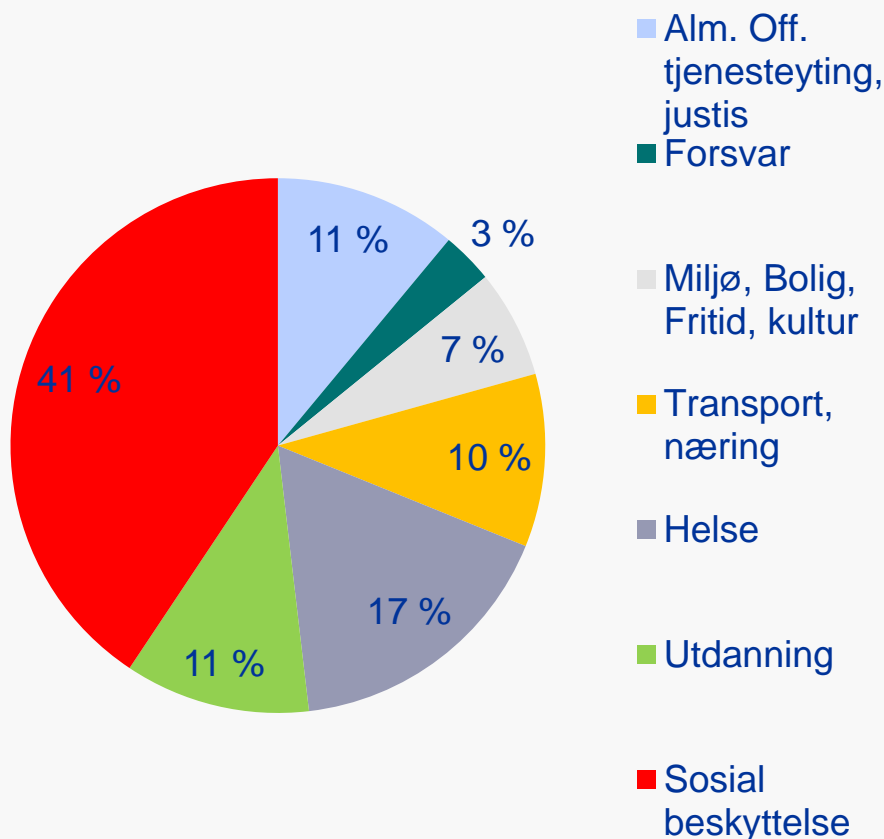

Velferdsstatens finansieringsproblemer fremover

TBUs åpne fagseminar, Oslo kongressenter
06.12.2018

Erling Holmøy,
Forskningsavdelingen, SSB

Hva brukes skattepengene til?

- Off. utgifter 2017 = 1 817 mrd.
- Ca. 70 % dekker **individens** forbruk og investeringer i utdanning og helse
- Reduserer/fjerner den enkeltes behov for sparing, forsikring og omsorg utdanning av barn/unge.
- Mindre utgifter hvis man måtte betalt direkte selv?

Hovedproblemer fremover

1. Lavere økonomisk vekst enn tidligere => tøffere fordelingskamp
  - Men fortsatt vekst, og fra rekordhøyt nivå
2. Velferdsstaten krever skattebyrde som velgerne sier nei til
  - Trass høy betalingsvilje for velferden
3. Sysselsetting av relativt lavproduktive: Viktigst for høyere samfunnsøkonomisk **effektivitet**
  - Selv om **produktivitetsveksten** blir lavere
4. Hvordan få nok folk til å jobbe i helse og omsorg?
  - 11 % jobber der i dag. Rask vekst med flere eldre og høyere krav

Historisk lav vekst fremover

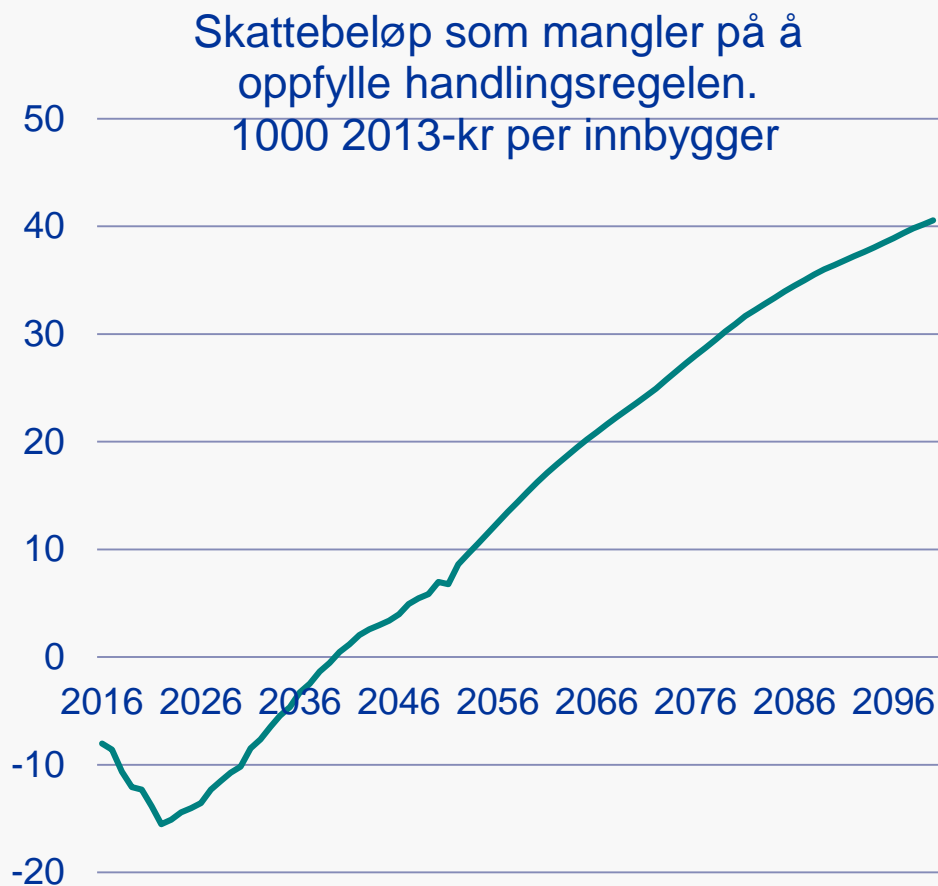
- Aldring reduserer timev./innb.
  - 2016: 740
  - 2060: 652 og 2100: 620
- Lav produktivetsvekst (arbeid)
  - 1% i markedsrettede næringer
  - 0,5 % i skattefinansiert produksjon
  - Klart lavere enn før 2005 (som i produktivitetskommisjonen)
- Overføring av arbeidskraft fra privat sektor til helse- og omsorg
- Utfasing av grunnrente fra olje og gass

Årlig vekst per innbygger, %	1971-2015	2016-2060
BNP	2,1	0,2
Disp. inntekt	2,3	0,3

Problem 1: Tøffere å prioritere

- Langt mindre rom enn før til vekst i privat og offentlig forbruk, samt fritid per innbygger
  - Yrkesaktives realinntekt etter skatt kan falle
- Ikke problematisk for gjennomsnittsinnsbyggeren
- **Men tøffere å prioritere når mer til noen betyr mindre til andre**

- Rekordhøyt utgangspunkt:
  - Realinntekt per innbygger 508 000 kr i 2016. 2,7 ganger 1970-nivå
  - Sysselsattes arbeidstid 22 % lavere enn i 1970
  - 11 % over USA, 30 % over DK, SVE og GER, 85 % høyere enn OECD
  - Vi jobber i snitt færre timer enn OECD-yrkesaktive
  - Vi har utenlandsformue – ikke gjeld

Problem 2: Blir skattebyrden for høy?

- ◆ Raskere vekst i off. utgifter enn i off. inntekter fra 2022
- ◆ «Skattemangel» øker med ca 1000 2013-kroner per innbygger per år 2025-2060
  - Ca 4 % av BNP-FN i 2060
- ◆ Yrkesaktive/eldre (67+)
  - 2016: 4,5
  - 2060: 2,6
- ◆ Lavere vekst i uttaket fra oljefondet

Mer for mindre løser ikke alt

- Produktivitetsvekst klart viktigste kilde til økt levestandard
  - Høyere forbruk og mer fritid
- **Bedrer ikke offentlige finanser**
  - Øker skattegrunnlagene
  - Øker utgiftene: Lønnsveksten spres til skattefinansiert produksjon og kontantytelser
  - I Norge kan lønnsveksten øke utgiftene mer enn inntektene,
    - ♦ siden petroleumsinntektene ikke avhenger av lønn

Norskfødtes livsløpsbidrag til off. finanser

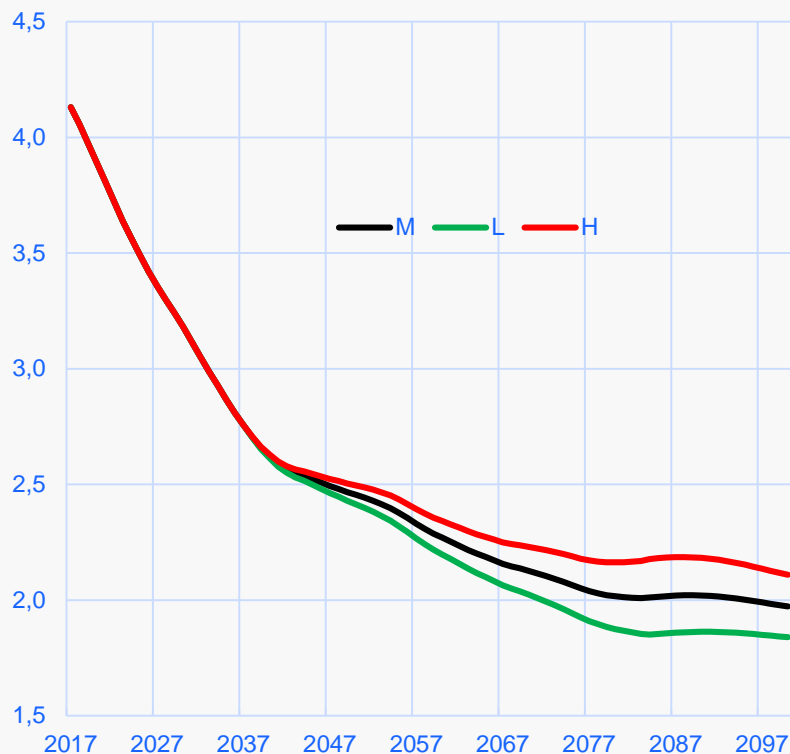
	Mann	Kvinne	Snitt
Primære utgifter	23	25	24
-Primære inntekter	21	11	16
=Underskudd	2	14	8
- 3 % SPU-uttak per liv på 92 år (SPU = 10000 mrd, 6 mill innbyggere)			4,5
= Udekket skatteregning (handlingsregelen)			3,5

- Innbyggernes skatter dekker ikke den velferden de mottar over livet
- Størst forskjell for kvinner
  - Viktigst: Lavere skattebidrag enn menn
  - Lever lenger – som enker
  - Gravitet/fødsler
- SPU-uttak gir rom for underskudd, men ikke så stort
- Flere barn øker ubalanse

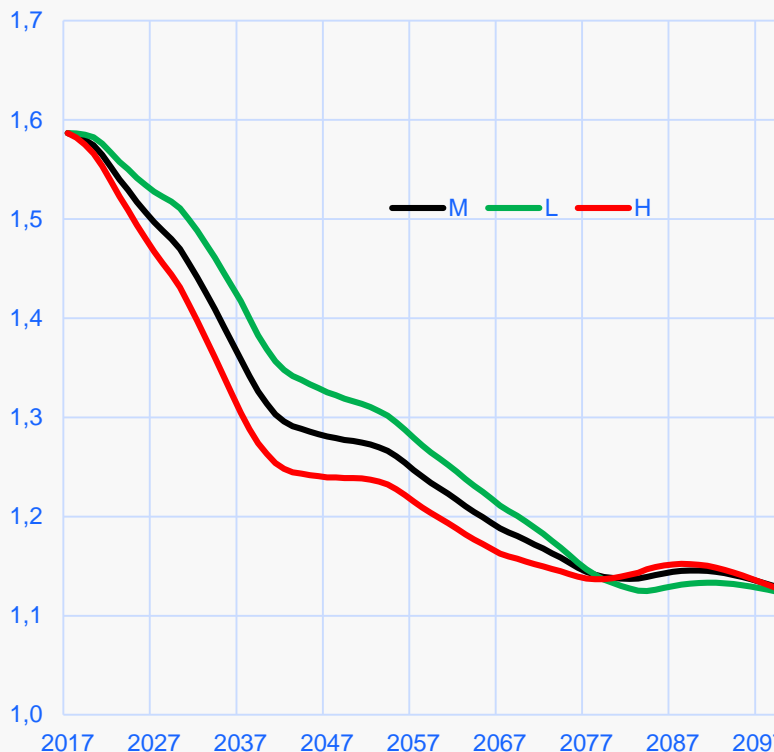

Forsørgere per forsørget fremover, hovedalternativ, 3 fruktbarhetstall: **H=1,93**; M=1,76; **L=1,58**

20-66 år / # 67+ år

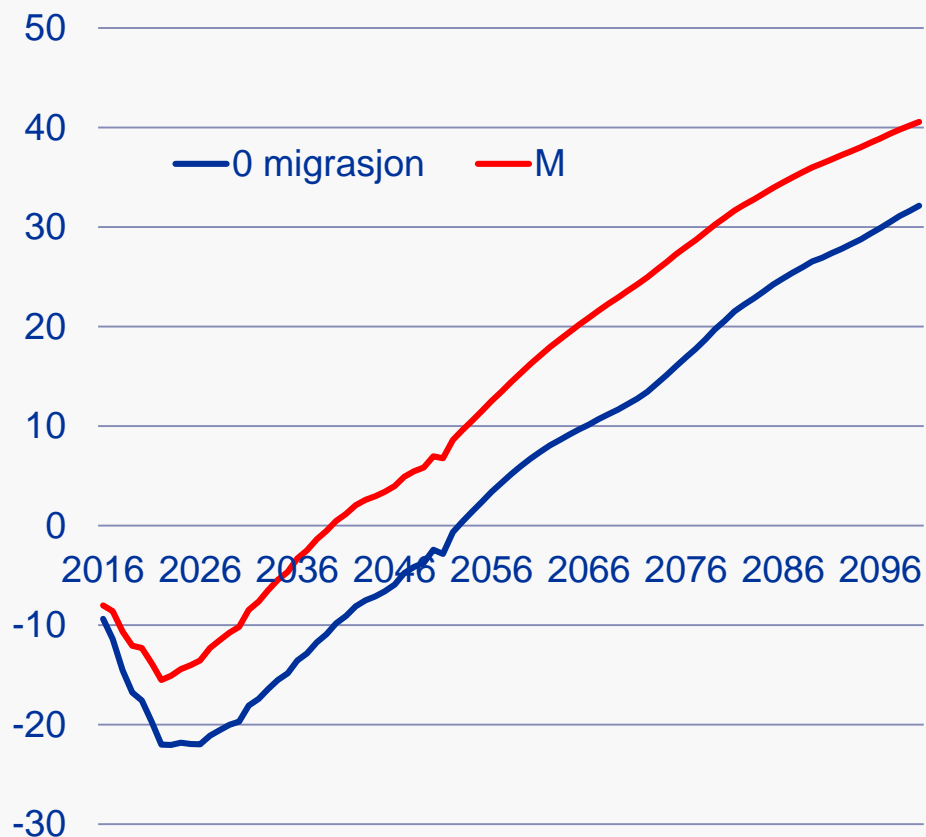

20-66 år / # 67+

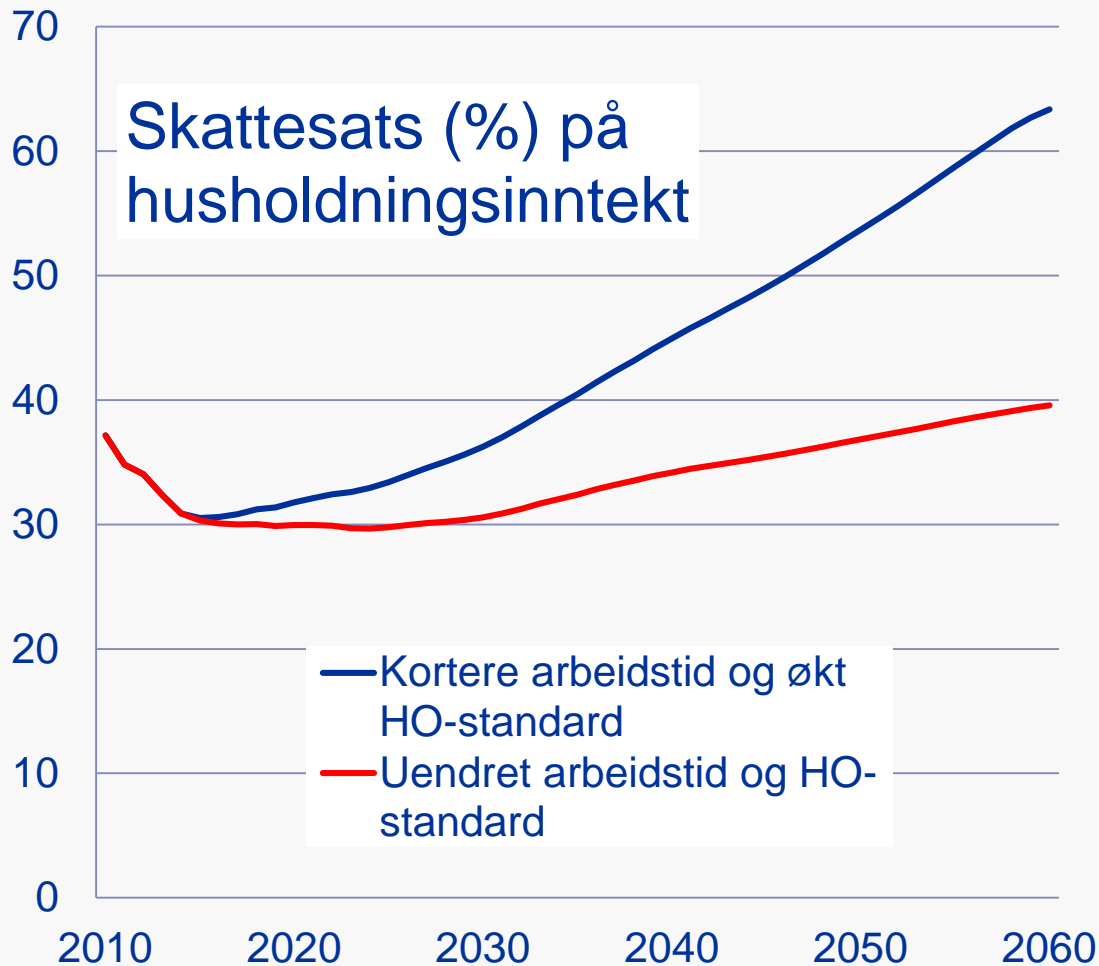
Realistisk innvandring øker skattebyrden

Manglende skatt per innbygger. 1000
2013-kr

- ◆ Innvandring forsterker velferdsstatens finansieringsproblem
  - Petroformuen må deles på flere
  - Innvandrere fra Afrika/Asia jobber mindre enn andre
  - ◆ Etter 2025: vel 10 000 2013-kr per innb.
  - ◆ Økt %-andel av BNP-FN:
    - 2060: Fra 1,6 til 4,0 = 2,4 %p
    - 2100: Fra 8,2 til 10,9 = 2,7 %p
- Mye?
- => **Inntektsoverføring fra «natives» til innvandrerne og deres etterkommere**

Skattebyrde ved kortere arbeidstid + bedre HO-standard

- Gradvis nedgang i full arbeidstid fra 7,5 timer i dag til 6 i 2058
- 1 % vekst per år i ressursbruk per bruker av helse- og omsorg (HO)
- Tar hensyn til pensjonsreformen som senker skattebehovet

Økt skattebyrde er et fordelingsproblem

- Eldre og andre yrkespassive skal ha ca. samme velstandsvekst som stadig mer produktive yrkesaktive
  - Skattefinansierte pensjoner, stønader og velferdstjenester
- Mer og mer må tas fra «unge»/yrkesaktive og gis til «gamle»/yrkespassive
  - I stor grad overføring fra den enkelte til seg selv ...
  - Fra yrkesaktiv til yrkespassiv livsfase
  - => I stor grad fra rike til rike
  - Overlates *ikke* til den enkeltes sparing/forsikring, men til staten
  - Høy vilje til å betale for formålene, men ...
  - ... hvis det skal skje via økte skattesatser, vil trolig velgerne si nei

Effekter av pensjonsreformen i 2060

- Udekket offentlig finansieringsbehov
  - 8,7 % av BNP-FN uten reform
  - 2,8 % med reform
- Offentlige pensjonsutgifter ned 20,5 % => offentlige utgifter ned 3,5 %
- Sysselsetting opp 7,1 % => offentlige inntekter +8,1 %
  - Utsatt avgang viktigst => Færre pensjonister, flere yrkesaktive
- Effektene robuste overfor
  - Når man tar ut pensjon etter 62 år
  - Skjerming av tidligere uføre mot levealdersjustering
- Reformeffektene vil forsterkes av ny offentlig tjenstepensjon
- **Avhenger av at eldre får jobb !**

3. Sysselsetting av lavproduktive

- Økt arbeidsinnsats
  - i **privat sektor** øker nesten alle skattegrunnlag => reduserer behovet for økte skattesatser og velferdskutt
  - Uføretrygd eneste varige alternativ til arbeid som inntektssikring
- **Hovedgrunn til å ønske mer arbeid: Verdien for samfunnet er ca. det dobbelte av verdien for den enkelte**
  - Skyldes skatter, på lønn, arbeidsgiveravgift, og det man kjøper
  - Tar hensyn til at mindre fritid er en kostnad
- Arbeidsinnsats kan stimuleres, men vedtas ikke av politikere!
  - Pensjonsreformen kan alene øke sysselsettingen med rundt 7 % i 2060

Mer effektiv samfunnsøkonomi kan senke produktiviteten

- Tidsbruk viktigste kilde til samfunnsøkonomisk ineffektivitet
- Forskjell på bedrift og samfunn:
  - Bedrifter vil "toppe laget"
  - Ikke lønnsomt for samfunnet
- Økt sysselsetting lønnsomt for samfunnet, selv om det senker (målt) gjennomsnittsproduktivitet
  - Øker også oppslutningen om overføringer fra produktive
  - Lavinntektsproblem hvis eldre ikke får stå lenger i arbeid
- Lav produktivetsvekst i offentlig sektor nødvendig pris for effektiv samfunnsøkonomi?

4. Vil mange nok velge HO-jobber?

11 % av alle årsverk allerede i HO. Grunner til fortsatt utgiftsvekst:

1. Vekst i HO har vært det vanlige (nær 2 % per innbygger årlig),
  - Trass økende levealder og bedre teknologi.
2. Flere eldre, brukere og velgere
3. De eldre blir friskere, men forblir tunge HO-brukere
4. Økt levestandard øker krav til helsetjenester. Prismekanismen begrenser ikke etterspørselen
5. Teknologisk fremgang ikke noe nytt. Kan gi flere dyre helsetjenester
6. Prisen/kostnaden på omsorg øker mer enn andre priser
7. Relativ lønn i HO må kanskje opp
8. Familieomsorgen kan falle (fra ca. 90 000 årsverk i dag)

Formelle HO-årsverk i 2060. 2014 = 279 000, 11 % av totale årsverk

	Konstant sykkelighet og standard	1 % årlig standardvekst	Utsatt sykkelighet
Årsverk. 1000	615	1 077	514
Andel av totale årsv.	22	38	18

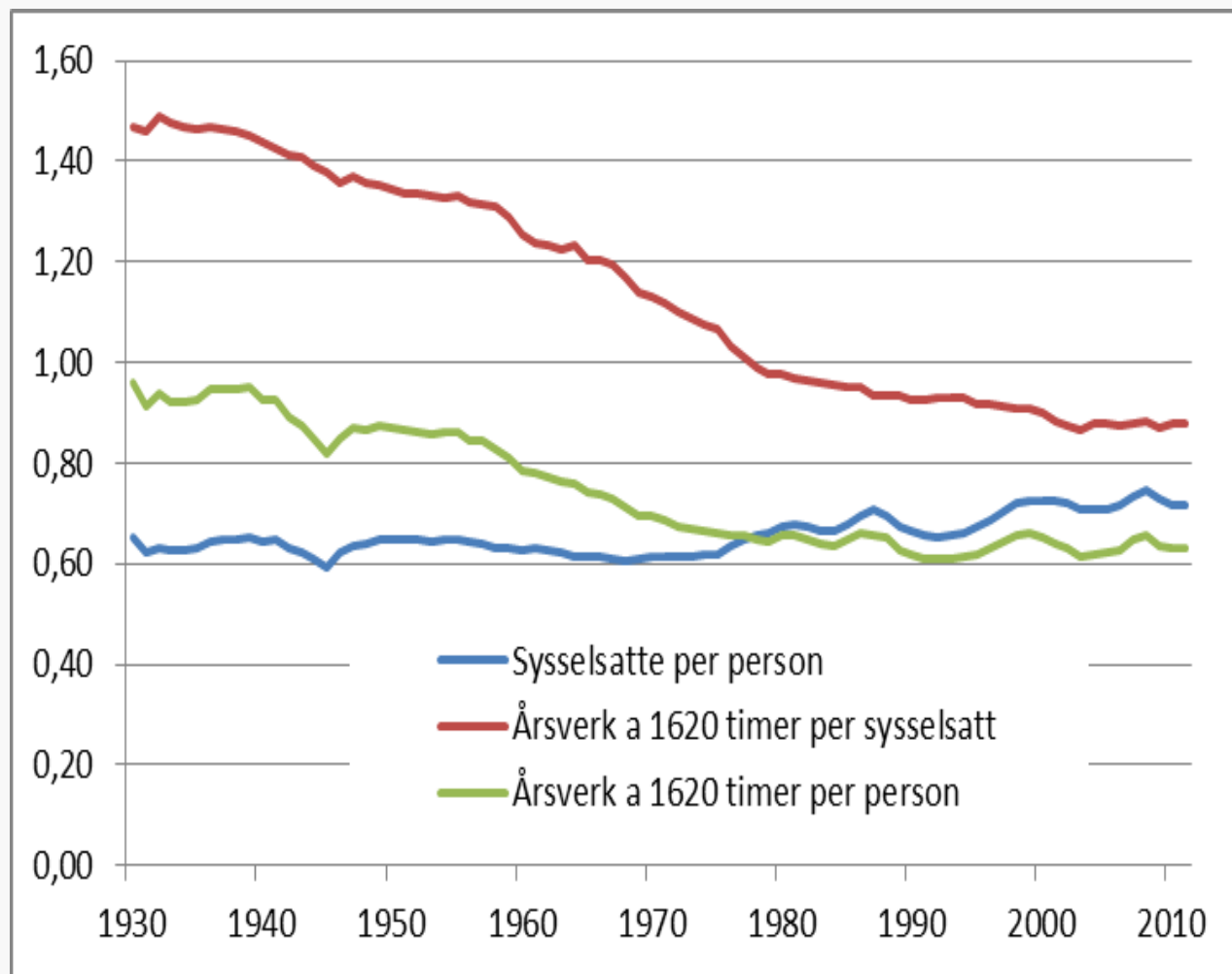
Regjeringens strategi for finansiering av velferdsstaten (PM-2017)

1. Jobbe mer
2. Jobbe «smartere», særlig i off. sektor

MEN:

- Økt arbeidsinnsats og produktivitetsvekst vedtas ikke
- Kan stimuleres, men vanskelig
  - Økonomisk vekst => mer fritid
  - Behov for høyere skatter
- Mer produktiv offentlig forvaltning kan bremse/hindre sysselsettingen av marginale grupper

Økonomisk vekst tas ut som økt fritid

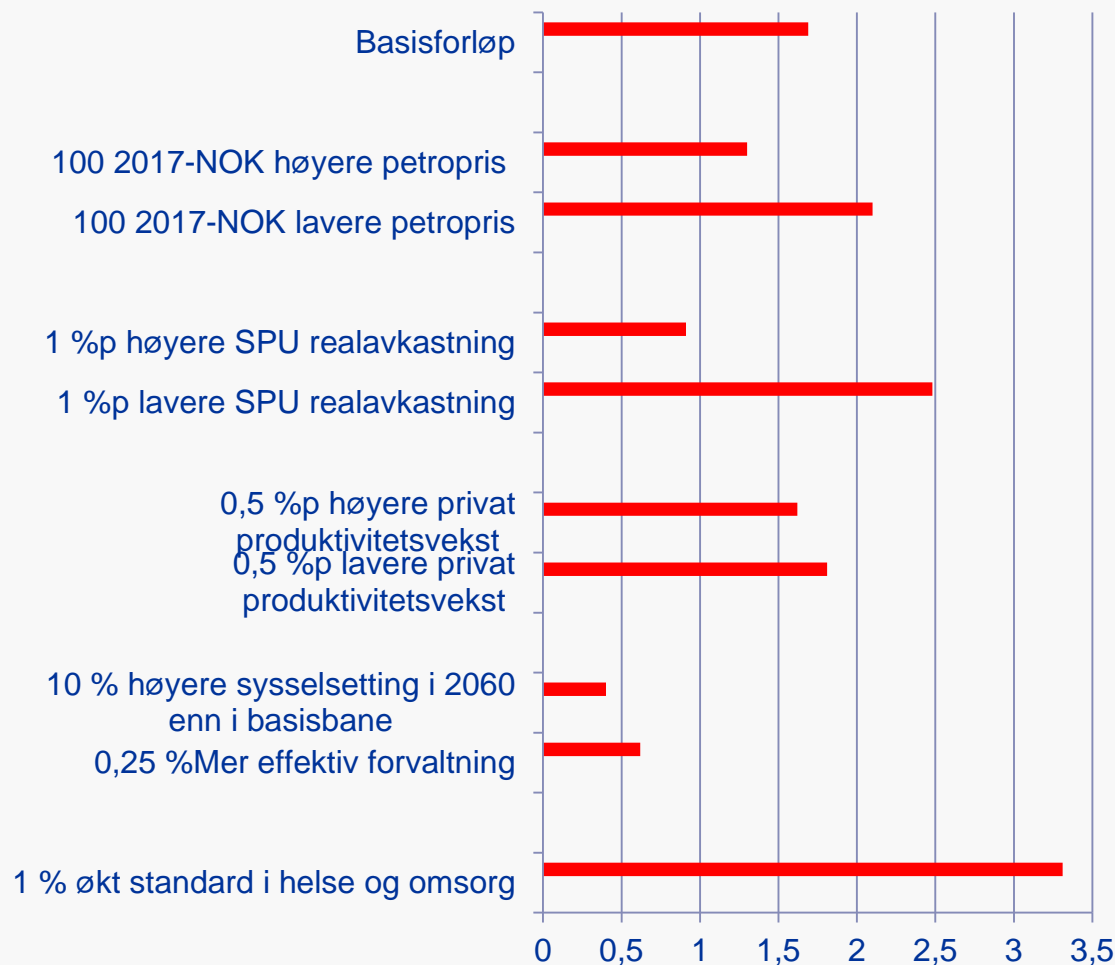
- Mange jobber i Norge
- Men flere enn 600 000 i yrkesaktiv alder jobber ikke
- Forsørgeres i stedet av det offentlige = andres arbeid

Hvordan finansiere offentlig velferd?

- Etterspørselen vis mot det folk vil ha, dvs. goder som eldre bruker mye av.
- Dekking av etterspørselen kan bli svekket av at det er offentlig sektor som i hovedsak produserer og finansierer disse godene.
  - Markedssvikt
  - Paternalisme (sparing/forsikring)
  - Likhets særlig viktig for noen typer forbruk
- Grenser for skattevilje => skattefinansiering kan blokkere det de fleste vil ha
- Vurdere øremerkede obligatoriske «skatter»/sparing til utgifter de fleste vil forsikre seg mot
  - Pensjon, helseforsikring, ...
  - Separeres fra det øvrige statsbudsjettet
  - Synliggjøring av at velferd koster kan dempe etterspørselen
  - Skatteviljen og arbeidstilbudet vil trolig øke
  - Vanlig i mange land

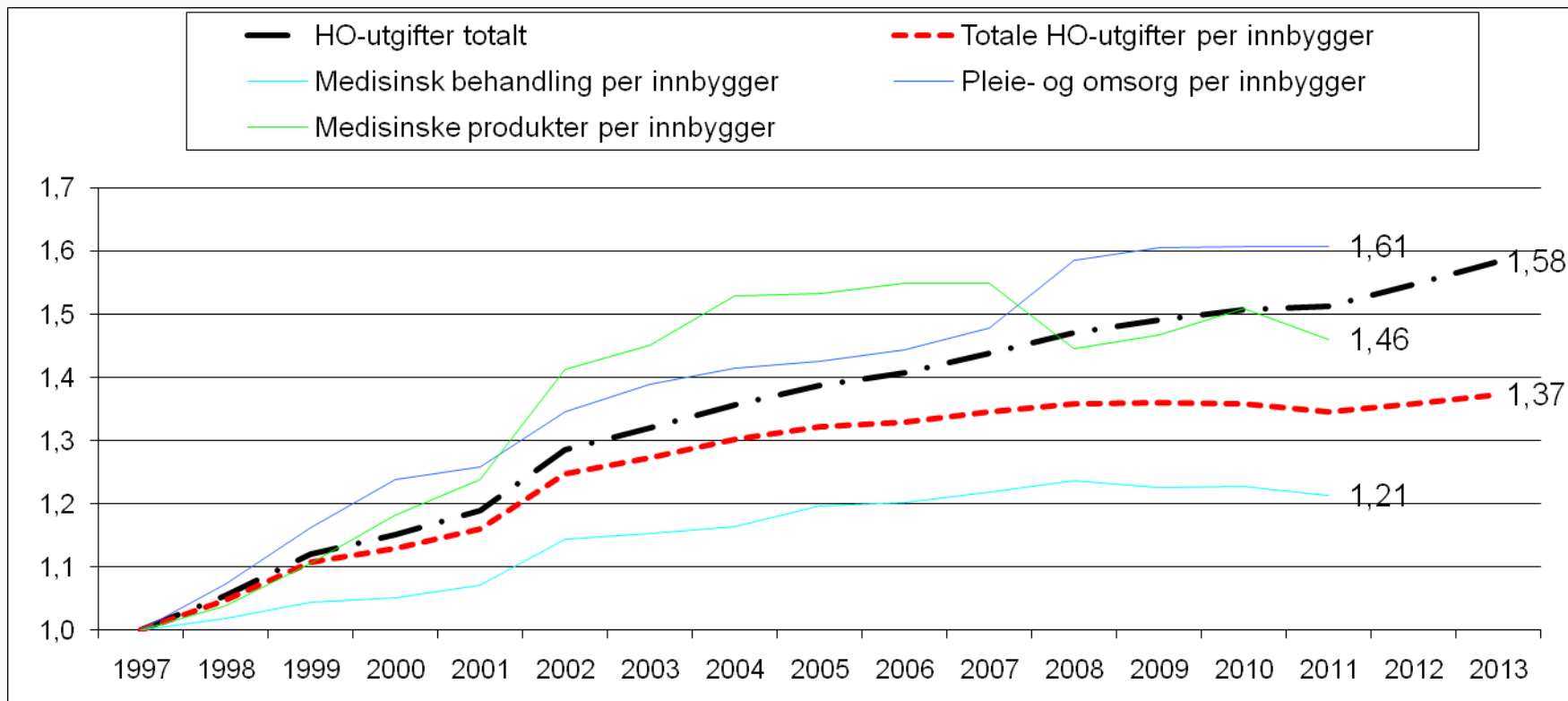
Bonusark etter dette

PM17: Udekket off. fin.behov. % av BNP-FN per tiår 2030-2060

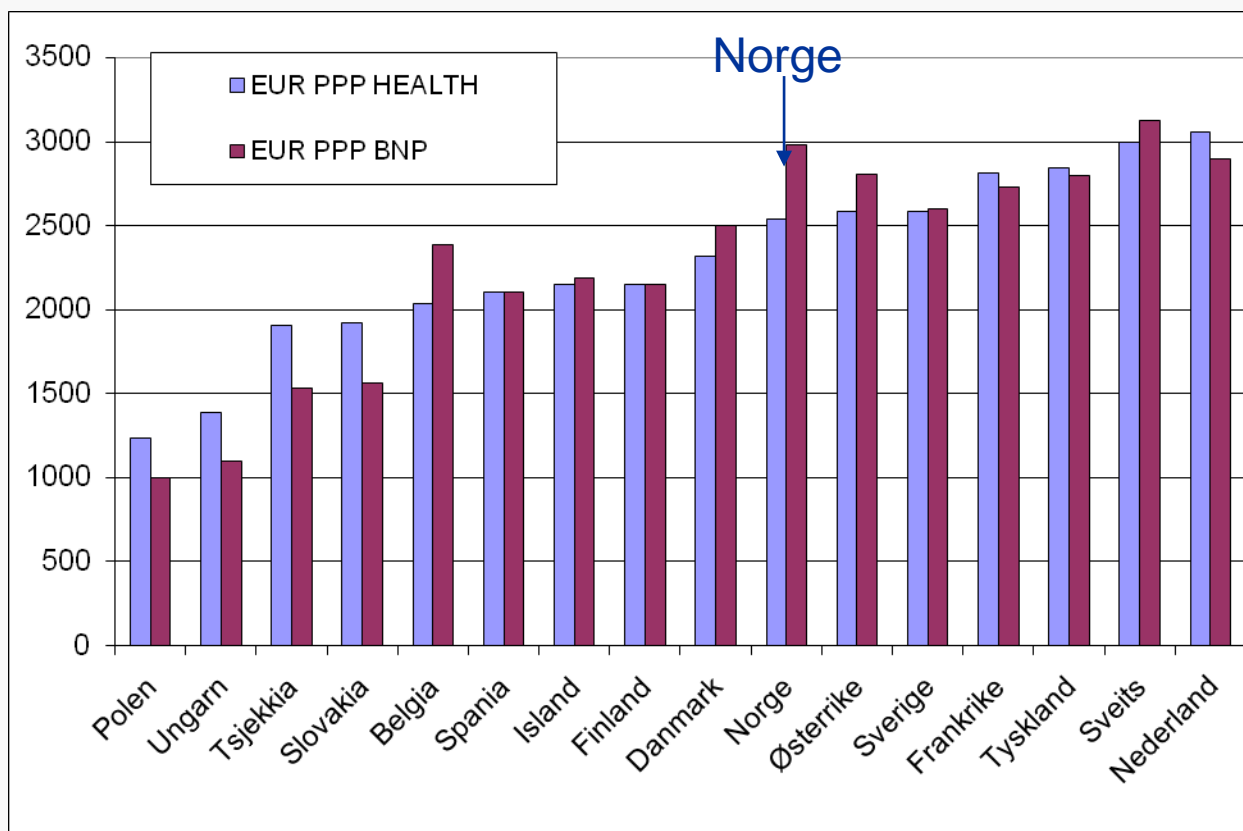
- Produktivitetsvekst i privat sektor betyr
  - Nesten alt for vekst i levestandard
  - Nær 0 for norske off. finanser
- Viktig for off. finanser:
  - Arbeid i privat sektor
  - Offentlig produktivitet
  - Standard på skattefinansiert velferd

Volumutvikling for HO-forbruk i Norge

- Husk gunstig demografi siste 25 år!
- Ingen kvalitetsjustering
- Tall per innbygger kan si lite om tall per bruker (innvandring)

Ressurser til HO. Euro per innbygger (Berstad, 2012)

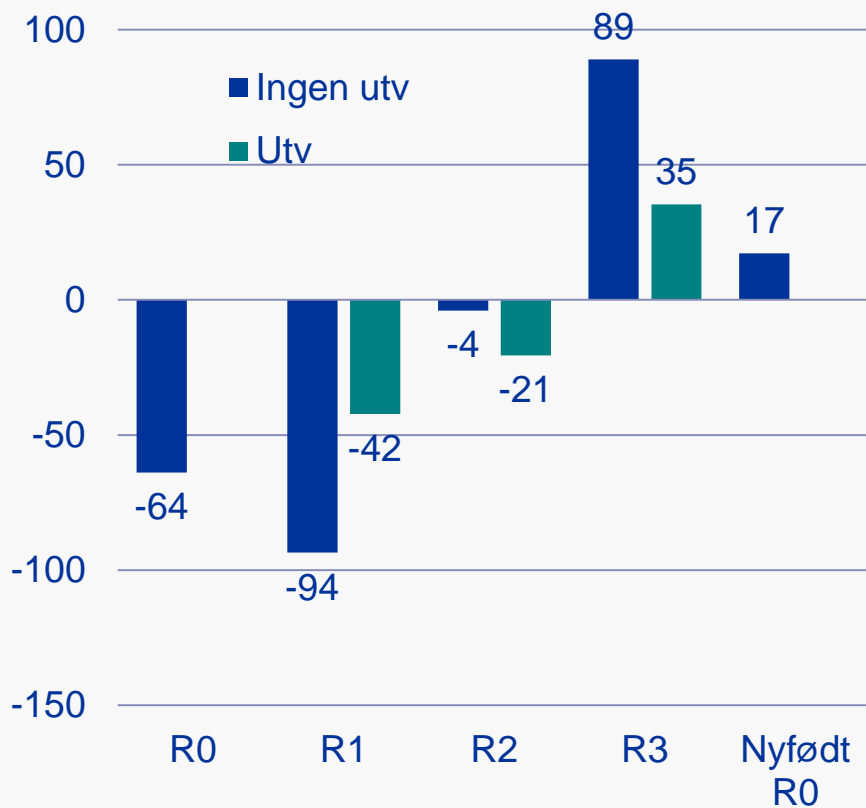

1. PPP-Helse: Arbeid og andre ressurser på helse
2. PPP-BNP: Tap av annen produksjon som følge av ressursbruk på helse

Nåverdi av offentlige netto utgifter fom 25 år i 2016, per leveår for *menn*. 1000 2013-kr

Menn

Kvinner

